

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr inż. Marcina Adamskiego

pt. „Determinanty funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce”

Niniejszą recenzję opracowano na podstawie uchwały Rady Naukowej Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowego Instytutu Badawczego w Warszawie z dnia 28 czerwca 2024 r. oraz ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2003 r. nr 65 poz. 595).

Rozprawa doktorska Pana mgr. inż. Marcina Adamskiego pracownika Zakładu Ekonomiki Gospodarstw Rolnych i Ogrodniczych IERiGŻ została wykonana pod kierunkiem Pana Profesora dr hab. Wojciecha Józwiaka, promotorem pomocniczym był Pan Dr Michał Dudek.

Przedłożona do oceny dysertacja liczy 121 stron i składa się 6 rozdziałów, spisu literatury (Literatura) oraz aneksu. W rozdziale pierwszym pt. „Zagadnienia wprowadzające” Autor przedstawił uzasadnienie wyboru tematu badań, cel zadania i hipotezy badawcze oraz źródła danych i metodykę badań.

Doktorant uzasadniając wybór tematu badań słusznie twierdzi, że „problematyka spółdzielczości była dotąd rzadko przedmiotem badań w krajowej ekonomice rolnictwa. Niewiele było dotąd również prac opartych na analizach ekonomicznych jednolitych zbiorów danych gromadzonych na przestrzeni dłuższego przedziału czasowego. Praca ta ma za zadanie wypełnić tę lukę, a ponadto zidentyfikować główne czynniki warunkujące funkcjonowanie gospodarstw spółdzielczych w Polsce.” (s. 12).

Autor sformułował cel pracy jako ocenę sytuacji dochodowej spółdzielczych gospodarstw rolnych, a także określenie uwarunkowań i czynników determinujących funkcjonowanie tej zbiorowości. Natomiast wybrany przez Autora do realizacji problem naukowy (tytuł rozprawy) to determinanty funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych w Polsce. Należy zauważyć, że potencjalny problem naukowy staje się celem badań z chwilą jego wyboru do realizacji. W związku z tym należy cel pracy zmienić.

W pracy sformułowane dwie hipotezy badawcze, których uzasadnienie wynika z treści rozdziałów 1, 2 i 3 recenzowanej rozprawy. W rozdziale 1 przedstawiono również opis źródeł

danych i metodykę badań. Źródłem danych faktycznych są dane o spółdzielczych gospodarstwach rolnych gromadzone przez Polski FADN. Dane pochodziły z 45 gospodarstw spółdzielczych, które dane rachunkowe gromadziły w sposób ciągły w latach 2012-2017. Kolejnym źródłem danych była ankieta przeprowadzona w 2017 r., która dostarczyła m.in. informacji dotyczących zagrożeń związanych z likwidacją rolniczych spółdzielni produkcyjnych.

W celu przetwarzania danych źródłowych zastosowano metody opisowe, analiz i porównań, w tym analizę wskaźnikową, obliczono indeks produktywności całkowitej Malmquista i jego części składowe. Do określenia zmian produktywności badanych spółdzielni zastosowano analizę współzależności cech dla prób niezależnych. W celu określenia wpływu wybranych cech gospodarstw spółdzielczych gospodarstw na proces zmniejszania się liczby tych gospodarstw zastosowano model logitowy z dychotomiczną zmienną objaśnianą. Związki pomiędzy zadaniami badawczymi a metodami badań zaprezentował Autor na rysunku 1, s. 19. Szkoda, że autor potraktował łącznie metody gromadzenia danych faktycznych, metody przetwarzania informacji źródłowych i metody rozumowań. Szczegółowe omówienie zastosowanych metod opracowywania danych źródłowych można znaleźć w rozdziałach omawiających wyniki badań własnych Autora.

Rozdziały 2 pt. „Spółdzielczość w teorii ekonomii” i rozdział 3 pt. „Warunki funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych” mają charakter studium literatury tematu badań. Uwagę zwracają rozdziały 2.1. pt. „Nowa ekonomia instytucjonalna wobec specyficznych celów spółdzielni”, 2.2. pt. „Teoria praw własności w kontekście funkcjonowania spółdzielni” oraz 2.3 pt. „Identyfikacja problemów własności spółdzielczej w teorii ekonomii”. Rozdział 3 poświęcony jest warunkom funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych i omówiono w nim następujące zagadnienia: ewolucję gospodarstw spółdzielczych w Polsce, uwarunkowania prawno-instytucjonalne tworzenia i funkcjonowania gospodarstw spółdzielczych, stan badań nad spółdzielczymi gospodarstwami rolnymi oraz znaczenie rankingów RSP jako źródła wiedzy o ich gospodarowaniu.

Rozdział 4 pt. „Efektywność funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych” i rozdział 5 pt. „Determinanty warunkujące przetrwanie spółdzielczych gospodarstw rolnych” zawierają prezentację wyników własnych badań własnych Autora. Doktorant w rozdziale 4 rozpoznaje czynniki, które wpływają na sytuację dochodową spółdzielczych gospodarstw rolnych gospodarstw i wykonuje porównania wskaźników z gospodarstwami chłopskimi w następujących obszarach: potencjał produkcyjny gospodarstw, organizacja produkcji,

intensywność produkcji, wyniki ekonomiczno-produkcyjne. Rozdział ten kończy podrozdział pt. „Efektywność techniczna spółdzielczych gospodarstw rolnych”, który wprowadza w błąd czytelnika, ponieważ nie dotyczy on omówienia wyników badań efektywności technicznej (której Autor nie obliczał). Rozdział ten zawiera treści dotyczące wyników obliczeń indeksu produktywności całkowitej Malmquista i jego części składowych: indeksu zmian efektywności i indeksu zmian technologicznych. Tytuł tego podrozdziału powinien brzmieć np. „Produktywność spółdzielczych gospodarstw rolnych” W podrozdziale tym Doktorant przedstawia model gospodarstwa spółdzielczego, w którym efektem jest wartość produkcji, a po stronie nakładów występują: liczba zatrudnionych pracowników (członków spółdzielni), odpisy amortyzacyjne, koszty ogółem działalności pomniejszone o koszty wynagrodzeń i amortyzacji. W modelu tym pominięto podstawowy środek produkcji jakim jest ziemia. Przyjęcie takiego modelu gospodarstwa spółdzielczego wymaga uzasadnienia. W podrozdziale tym Autor nie jest konsekwentny w opisie wyników. Stosuje zamiennie pojęcia zmian efektywności i efektywności technicznej. Zwracam uwagę, że pojęcia te nie są tożsame. Ta sama uwaga dotyczy zmian postępu technologicznego i postępu technologicznego.

W rozdziale 5 pt. „Determinanty warunkujące przetrwanie spółdzielczych gospodarstw rolnych”, na stronie 87 Autor pisze „decyzję o likwidacji podjęto w części efektywnych technicznie gospodarstw spółdzielczych (dodatnia wartość indeksu Malmquista)”. Z tym twierdzeniem nie mogę się zgodzić, ponieważ Autor nie badał efektywności technicznej a jedynie zmiany produktywności w czasie i jej indeksy cząstkowe. Doktorant w tym rozdziale podaje założenia do wykorzystywanego modelu logitowego, charakterystykę zmiennych wykorzystanych do budowy modelu logitowego i omawia otrzymane wyniki. W podrozdziale 5.3 Autor omawia wyniki obliczeń modelu logitowego zbudowanego w celu rozpoznania determinant likwidacji gospodarstw spółdzielczych, do których zaliczył: powierzchnię użytków rolnych, liczbę członków, wartość dodaną brutto, amortyzację, płęć kierownika. Kolejny podrozdział przedstawia wyniki badań przeprowadzone metodą wywiadu. Autor używa zamiennie nazw metoda ankietowa, metoda wywiadu, badanie kwestionariuszowe. Badania kwestionariuszowe służą przede wszystkim do poznawania poglądów ludzi i wśród nich wyróżniamy metodę ankietową i metodę wywiadu standaryzowanego. I nie są to tożsame metody. Nie jasny jest dla mnie związek pomiędzy tekstem zamieszczonym na str. 17 a tekstem ze str. 94 o ankietach z podrozdziału 5.3.

Praca zakończona jest rozdziałem 6 pt. „Podsumowanie i wnioski”. Rozdział ten jest sformułowany poprawnie, w oparciu o wyniki badań własnych Doktoranta. Do korekty jest zdanie zamieszczone na s. 103 „Szczegółowe porównania wykazały, że cztery z sześciu gospodarstw spółdzielczych, które uległy likwidacji, były w pełni efektywne technicznie, a więc można stwierdzić, że były one w pełni konkurencyjne i rozwojowe.” Autor nie badał efektywności technicznej i konkurencyjności oraz możliwości rozwojowych analizowanej grupy gospodarstw. Badał tylko zmiany indeksu produktywności całkowitej Malmquista i zmiany jego części składowych.

Uwagi redakcyjne

Spis literatury zawiera 126 pozycji, spis aktów prawnych i innych opracowań 28 pozycji. W pracy wykorzystano ze spisu literatury 121 pozycji. Nie wykorzystano poz. 4, 14, 15, 45, 65. W pracy Autor powołuje się na pozycje literatury, których brak jest w spisie (Guzewicz 2006, str. 8, Guzewicz 2007, str. 9, Suchoń 2009, str. 90). W przypadku opracowań W. Guzewicza prawdopodobnie błąd wynika ze złego odnośnika do odpowiedniej pozycji literatury. Autor posługuje się cytataми zapominając podać numer strony.

Autor powinien uważnie sprawdzić spis literatury, poprawić błędy (kolejność elementów adresu wydawniczego) i zdecydować w jakim systemie jest on sporządzany. Nietypowo podawane są odnośniki do aktów prawnych np. [Ustawa 2008], tabel i rysunków (z dużej litery), brak jest adresów internetowych poszczególnych pozycji literatury i adresów aktów prawnych (polskich i unijnych).

Wniosek końcowy

Przepisy ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595) w art. 13.1 nakładają na recenzenta obowiązek potwierdzenia oryginalności rozwiązania problemu naukowego i poziomu ogólnej wiedzy teoretycznej kandydata w dyscyplinie ekonomia i finanse oraz jego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Recenzowana praca jest pracą oryginalną ponieważ zawiera oryginalne (nowe) wyniki badań naukowych, które dotyczą funkcjonowania spółdzielczych gospodarstw rolnych. Na jej oryginalność wskazują również: zastosowane metody badawcze oraz badanie aspektów gospodarstw spółdzielczych, które nie były badane do tej pory w sposób kompleksowy.

Jest rozwiązaniem problemu naukowego ponieważ: dotyczy luki badawczej (wiedzy dotychczas nieistniejącej), w tym przypadku dotyczącej spółdzielczych gospodarstw rolnych, Autor poszukuje nowej wiedzy ważnej dla społeczeństwa o ekonomice i organizacji gospodarstw spółdzielczych.

Pomysł badań zaproponowany przez Doktoranta, różnorodne sposoby gromadzenia i opracowania materiałów źródłowych, opracowanie literatury przedmiotu badań oraz zastosowane metody opracowywania danych i prezentacji wyników badań oraz wykazują ogólną wiedzę teoretyczną Pana mgr inż. Marcina Adamskiego w dyscyplinie naukowej ekonomia i finanse oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Oceniany tekst spełnia kryterium prawdziwości, ponieważ opisy wyników badań i oceny zamieszczone w pracy wynikają z dokonanych przez Autora obserwacji, tekst jest obiektywny (opisy i oceny są tworzone na podstawie zgromadzonych przez Autora faktów). Tekst przedłożony do oceny ma charakter ogólny, który jest określony przez dobór obiektów do badań, zakres badań, jak i jakość wyników oraz poprawność ich opisu. Praca odpowiada również kryterium ścisłości (dokładność odwzorowania badanych faktów). Ścisłość zapewniło z jednej strony wykorzystanie bazy FADN, zastosowane procedury obliczeniowe oraz sposób formułowania tekstu przez Autora.

Recenzowany tekst jest spełnia również kryterium komunikatywności (ze względu na jasność przekazu, zwięzłość i ogólność – nie jest przeładowany szczegółowymi opisami), jak i kryterium użyteczności publicznej. Może on bowiem posłużyć politykom do opracowania zmian w polityce rolnej, w części dotyczącej spółdzielczości rolniczej.

Recenzowana praca w pełni odpowiada wymogom formalnym określonym w art. 13.1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2003 Nr 65 poz. 595) i **wniosuję o przyjęcie rozprawy i dopuszczenie** do publicznej obrony w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

